

NOVÉ SMĚRY ČINNOSTI PEDAGOGICKÉHO MUZEA J. A. KOMENSKÉHO V PRAZE

Markéta Pánková

Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze (dále jen PMJAK)¹ jako jediné resortní muzeum spadající přímo pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR má v rámci sítě muzeí v České republice své nezastupitelné místo. Má jedinečné postavení i v trojlístku muzeí nesoucích jméno J. A. Komenského s funkcí vědecko-výzkumnou, výstavní, sbírkotvornou, pedagogickou, kulturně osvětovou a metodickou. Od ostatních dvou muzeí (Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě a Muzea Komenského v Přerově) se v rámci svého zaměření odlišuje tím, že se má dle statutu zabývat zejména vývojem a současným stavem české pedagogiky, historií českého školství, učitelstva a vzdělanosti vůbec, stejně jako životem, dílem a odkazem J. A. Komenského. Tato instituce má obrovskou výhodu v tom, že sídlí v centru Prahy.

Strategicky nejdůležitějším úkolem je postupná přeměna muzea do podoby moderní instituce, kterou bude znát jak česká, tak i zahraniční odborná i laická veřejnost. K tomu bude zapotřebí použít veškeré dostupné prostředky tak, aby bylo muzeum se svými pracovníky schopno dosáhnout tohoto cíle. K tomu je třeba cílevědomě stanovit dlouhodobý plán činnosti.

Pro rozvoj a další zaměření muzea je zapotřebí vyvinout výraznější aktivity zejména v následujících oblastech: sbírkotvorná, vědeckovýzkumná, výstavní, pedagogická, publikační, propagační, kulturně-osvětová, institucionální či zahraniční spolupráce. Vnitřní proměny pracoviště a jeho poradních orgánů jsou rovněž nezbytnými změnami, bez kterých nelze muzejní činnost zkvalitnit.

¹ PMJAK vzniklo v r. 1892.

Systematická sbírkotvorná činnost

Na základě zřizovací listiny Pedagogického muzea J. A. Komenského bylo žádoucí zhodnotit stav a výsledky dosavadní sbírkotvorné činnosti², a to se zřetelem ke sbírkotvornému záběru tematicky příbuzných muzeí v Přerově a v Uherském Brodě. Cílem tohoto posouzení je dosažení komplementarity s těmito významnými komeniologickými institucemi a prohloubení jejich vzájemné spolupráce. Aby bylo možno uvedenou problematiku posoudit na co nejvyšší úrovni, je žádoucí nově konstituovat poradní orgány muzea a s jejich pomocí propojit sbírkotvornou, vědecko-výzkumnou, výstavní a propagační činnost v jednotné koncepci, která umožní optimálně naplňovat poslání a cíle muzea stanovené zřizovací listinou. Lze říci, že sbírkotvorná činnost PMJAK by se měla soustředit mj. na ty stránky historické dokumentace, jimž se nemohou plně věnovat obě moravská muzea – např. dějiny školství, učitelstva, pedagogiky a vzdělanosti v Čechách, problematika výchovy k míru a demokracii (se zřetelem k fondu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové) apod. Po jmenování nákupní komise bude možno zlepšit obecnou metodiku a stanovit konkrétní priority v nákupu nových sbírkových předmětů a v péči o ně, a to v souladu se zaměřením muzea a s jeho finančními možnostmi.

² Ve 4. čtvrtletí 2005, a to na základě příslušných zpráv, bylo zjištěno, že v posledních deseti letech nebyla rozvíjena systematická sbírkotvorná činnost (nové přírůstky nebyly většinou ani řádně evidovány) a nebyla provedena celková inventarizace sbírkových předmětů po přestěhování muzea z Valdštejnského paláce do nových prostor, ačkoli to ukládá zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů. Pro nové vedení to znamená nezbytnost vyvinout mimořádné úsilí, aby inventarizace byla postupně zahájena (na základě zpracovaného dlouhodobého plánu inventarizace do r. 2010) a provedena souběžně s výkonem všech ostatních činností. Vzhledem k tomu, že tyto inventarizační práce budou činností mimořádnou, vedení muzea (s podporou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR) se pokusí situaci řešit i pomocí dílčích projektů, které budou postupně předloženy MŠMT. Řešení stávajícího stavu bez přijetí mimořádných opatření a pouze za účasti současných pracovníků PMJAK není zvládnutelné. Neutěšený stav bylo možno hodnotit i na základě tabulky *Současný stav sbírek PMJAK*, která byla předložena Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR společně s materiálem *Reorganizace Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze*. Pro trvalé zachování sbírek uložených v depozitářích je však zapotřebí věnovat jim v nejbližší budoucnosti velkou péči včetně konzervátorské, neboť stav některých sbírek a knih je katastrofální.

Nejdůležitějším úkolem vedení v budoucnosti bude zajištění zvýšení kvality a dostupnosti informací o sbírkách muzea pro odbornou i laickou veřejnost a tak v muzeu vytvořit podmínky pro rozvoj a modernizace informačního systému badatelského centra o dějinách českého školství a vzdělávání.

Vědecko-výzkumná činnost

V současné době muzeum nevyvíjí potřebnou vědecko-výzkumnou činnost v oblasti historie školství, vzdělanosti či komeniologie a historie české společnosti. Ve spolupráci s vědeckou radou, která byla ustavena novým vedením dne 21. září 2006 v čele s předsedou prof. Ivanem Wilhelmem, CSc. a místopředsedou PhDr. Martinem Steinerem, bylo nutné vypracovat dlouhodobý výzkumný program, který nemůže stát pouze na badatelské činnosti pracovníků muzea, ale musí být koordinován s obdobnými plány tematicky příbuzných institucí (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Filozofický ústav Akademie věd ČR – komeniologické oddělení, Historický ústav Akademie věd ČR, Muzeum Komenského v Přerově, Muzeum J. A. Komenského v Uherském Brodě aj.). Zároveň je zapotřebí zintenzívnit práci na zpřístupnění a využití nesmírně cenných sbírkových fondů muzea (Archiv písemností, fotoarchiv, knihovna Pedagogického muzea J. A. Komenského a rovněž pozůstalosti Přemysla Pittra), a to ve spolupráci s pracovišti zaměřenými na soudobé dějiny (zejména Ústav soudobých dějin Akademie věd ČR) a na historii československého exilu (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci), popřípadě s držiteli a zpracovateli dalších zásadních souborů písemností P. Pittra (Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv v Benešově).

Výstavní činnost

Výstavní činnost muzea by měla vycházet z dobře promyšleného propojení stálé expozice s příležitostnými výstavami. Dosavadní stálá expozice Česká škola a J. A. Komenský zatím neodpovídá mezinárodním standardům.

Proto je žádoucí její postupná modernizace, a to s využitím moderních technologií a interaktivního pojetí ve vztahu k návštěvníkům. Finanční prostředky na modernizaci expozice se vedení muzea bude snažit získat z fondů Evropské unie. Přípravu příležitostných krátkodobých výstav je již nyní třeba podpořit vypracováním dlouhodobé koncepce výstavní činnosti s vazbou na historické milníky ve vývoji školství a na aktuální problémy současné vzdělanosti. Tento plán výstav do roku 2009 byl předložen na prvním programu jednání vědecké rady dne 21. září 2006.

Od přelomu roku 2005/2006 se stal jedním z hlavních výstavních úkolů projekt Pampaedia, který spojuje užší zájmy muzea s propagací díla a idejí J. A. Komenského v celosvětovém měřítku. Realizace projektu je plánována od r. 2006 do r. 2023. V projektu Pampaedia³ jsou využity nové formy prezentace idejí J. A. Komenského. Jeho hlavním jádrem je interaktivní výstava Orbis pictus; vernisáž se uskutečnila v červnu 2006 v Českém centru v Paříži pod záštitou Pavla Fischera, velvyslance České republiky v Paříži. Výstava Orbis pictus aneb Brána do světa tvořivé lidské fantazie se zařadila mezi nejúspěšnější mezinárodní výstavy a pomohla tak zahájit důslednější propagaci činnosti PMJAK.

V nejbližším období bude rovněž velmi potřebná např. výstavní prezentace mimopražských vysokých škol a jejich výsledků v kultivaci české společnosti po r. 1989 nebo prezentace nejlepších českých středních či základních škol. Na podporu studijních aktivit dětí a mládeže lze využít dětských soutěží vyhlašovaných MŠMT či dalších aktivit MŠMT a prezentovat jejich výsledky formou výstav či jinými vhodnými způsoby. Současně je nutno flexibilně využívat výstavních prostor k zápůjčkám krátkodobých výstav získaných od partnerských institucí. V roce 2006 byla zahájena příprava na speciální výstavu k 350. výročí prvního vydání Opera didactica omnia

³ Podrobněji viz www.pampaedia.cz nebo katalog vydaný k této výstavě v češtině a ve francouzštině nakladatelstvím Wald Press, Praha 2006.

(Amsterdam, 1657) jako součást mezinárodní konference s názvem Odkaz J. A. Komenského kultuře vzdělávání (15.-17. listopadu 2007).

Pedagogická a kulturně osvětová činnost

Vedle výstav a s nimi spojených akcí vedení muzea pokládá za účelné ve větším rozsahu rozvinout pořádání přednášek a diskusí na aktuální témata. Ve spolupráci s vědeckými a pedagogickými pracovníky vysokých škol, akademických ústavů, muzeí a dalších institucí lze přitom plně využít ideálního umístění muzea v historickém centru Prahy. Zvláštní, dosud naprosto nevyužité možnosti se nabízejí v součinnosti s mimopražskými univerzitami, muzei a archivy, jejichž pracovníci by získali příležitost k prezentaci nových badatelských výsledků v hlavním městě. Naopak pražské publikum by mělo možnost lépe porozumět nezastupitelnému významu jednotlivých regionů a jejich školských a vědeckých pracovišť pro rozvoj národní vzdělanosti.

Jedním z hlavních cílů je zkvalitnění komunikace s pedagogy tak, aby se zvýšila informovanost pedagogické veřejnosti, a to všemi způsoby, jež může Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze využít (přednášky, semináře, workshopy, články a pořady v médiích, využívání webových stránek muzea aj.). Muzeum bude rovněž úzce spolupracovat s předními umělci, uměleckými školami a sdělovacími prostředky (ČT, ČRo aj.).

Institucionální spolupráce a spolupráce se zahraničními partnery a s odbornými nevládními organizacemi

Je bezesporu nutné navázat spolupráci muzea s řadou vědeckých a vzdělávacích institucí v České republice a v zahraničí. Nástrojem k dosažení očekávaných výsledků by se měla stát partnerská síť muzejních, kmenologických, školských a vědeckých pracovišť v České republice a zahraničí. Vzhledem k tomu, že muzeum je relativně malé pracoviště, je taková interdisciplinární součinnost s řadou institucí nejen účelná, ale i nezbytná. Pouze

při zapojení řady externích odborných spolupracovníků při plnění společných úkolů, přesahujících zájem jediné instituce, lze uspořádat kvalitní vědecká zasedání či realizovat výstavy u nás i v zahraničí věnované dějinám české vzdělanosti, pedagogiky, odkazu J. A. Komenského, Přemysla Pittra atd. Lze uvést alespoň jeden konkrétní příklad:

Vzhledem k tomu, že na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy byl nově akreditován doktorský studijní program Filozofie výchovy se zaměřením na komeniologii, již nyní se naskýtá možnost prohloubit spolupráci s uvedenou fakultou a připravit kolokvium k této problematice.

Je třeba navázat a rozvinout spolupráci též s dalšími nevládními organizacemi (kromě již stávající spolupráce⁴ a nadačními společnostmi z ČR i zahraničí, které se zabývají historií (zejména historií školství, předškolní a školní výchovou), pedagogikou či odkazem J. A. Komenského s cílem vytvořit síť dobrovolných spolupracovníků včetně zajištění evidence těchto existujících organizací. Součinnosti s těmito partnery lze vhodně využít pro publikační, výchovnou, propagační či výstavní činnost muzea.

Kromě toho bude vedení muzea iniciovat vznik Spolku přátel PMJAK s cílem využívat jeho potenciál k propagaci a prezentaci muzea ve veřejnosti.

Propagace muzea a jeho výsledků

Až dosud je PMJAK málo známé české a tím spíše zahraniční veřejnosti. Je to škoda už proto, že jeho umístění ve Valdštejské ulici přímo volá po začlenění muzea do prohlídkové trasy návštěvníků Prahy a zvláště do programu výletů mimopražské školní mládeže. Kromě zvýšení obsahové atraktivnosti muzejních expozic je proto zapotřebí na existenci a na aktuální nabídku PMJAK soustavně upozorňovat jak odbornou a školní, tak i širší kulturní veřejnost. Zlepšení kontaktu s veřejností lze dosáhnout (1) pravidelným vydáváním periodika muzea; (2) zkvalitněním jeho webové stránky; (3) vyhledáním stálých

mediálních partnerů pro propagaci činnosti muzea; (4) publikováním českých i cizojazyčných informačně propagačních materiálů PMJAK; (5) lepším využitím prostor, v nichž muzeum sídlí; (6) nabídkou zainteresovaným partnerským institucím, aby zde byl prostřednictvím PMJAK uskutečňován prodej jejich propagačních a odborných publikací.

A co říci závěrem? Při vytváření vhodných podmínek pro zlepšení činnosti muzea a pro perspektivní pracovníky muzea je nutné řešit vnitřní organizační strukturu muzea. Proto bylo zřízeno historicko-pedagogické oddělení, které se soustředilo na odborné úkoly, a ekonomicko-organizační oddělení. Tím byly jasně vymezeny konkrétní kompetence a odpovědnost.

V polovině roku 2006 se novému vedení muzea konečně podařilo, a to ve spolupráci s vedením Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR⁵, získat vlastní budovu pro muzeum, čímž by byly vytvořeny lepší podmínky pro výstavní, odbornou a prezentační činnost PMJAK. V roce 1996 bylo totiž muzeum přesunuto z prostor ve Valdštejnském paláci do budovy U zlatého slunce ve Valdštejnské ulici 20 v Praze 1. Od té doby bylo v nájmu Ústavu pro informace ve vzdělávání v Praze.

V roce 2006 se podařilo zrekonstruovat (1) vědeckou radu, v příštím období budou zahájeny přípravy, aby bylo možné nově ustavit další poradní orgány: (2) muzejní rada a (3) nákupní komise. Do nich byli a budou vybráni renomovaní odborníci z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, ústavů Akademie věd ČR, vysokých a středních škol, muzeí a knihoven, odborných společností (Asociace učitelů dějepisu, Sdružení historiků ČR, Unie Comenius aj.). Takto složené poradní orgány zajistí kompetentní a mezioborově pojaté posouzení úkolů, možností a také výkonnosti PMJAK. Nové vedení muzea je přesvědčeno, že napomohou k tomu, aby se muzeum stalo odbornou

⁴ PMJAK velmi pozitivně hodnotí spolupráci s Uníí Comenius, která byla založená v r. 1991.

⁵ Získání budovy byl ideální dlouhodobý cíl i nového vedení muzea.

institucí důstojně reprezentující zájmy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.